

Imre Katalin: Zsófi az etikaóráról

PEDAGÓGIAI JELENETEK

E etika

Mange e etika jek kasavo tantárgyo sas, so bares kamos te sityuvav taj inke vakanig te saj putertyilas pe leste lehetősego sityuvosles. Kamos resotelav pekadal chasuri ke erdekesa sas, taj tanulsagosa sas bares. Zhutisardas man andakodo te saj pinzharav majd, fedek mure ostalytarsura, taj inke vi man te saj pinzharav. Serav sas kasavo kana majd buthezhenet trubujas te keras jek butyi andasoste misto hatyarosma me, anda kodo ke erdekesa serepura saj töltisardem ande. Sas kasavo kana kodo trubujas te kelama hogy kabitoserezij taj dilake trubujas te kerama. But asanas pemande mure osztálytársura ke misto keldema pe kodolesko elleno hogy najis Delveske chi jek naj pemande chacho ferig konyik chikamlas te kerel kado serepo taj me, kodo döntesi andem hogy majd me kelavma. Kade gindij hogy e etika sityarel e manuses pe kodo te saj dikel e luma majd uzhes taj e manusen, taj tesi varekas vorba kasavo so kamel te penel tesaj torgyol avri pasa peski vorba, ke serav kana e tanarkinya opredas jek vorba atunchi avri trubujas te torgyuvav pasa amari vorba. Taj kadalesa saj merisaradas ke tane amare ervuri jek vorba pe jek historia zhanadas majd bute zhene te vorbisaradas taj kodo pe pinzharipe si chacho. Me pe etikasko chasuri saj pinzhardem majd feder e Balintos kaj sosko humorosoj jeke vorbalesko semilyisego, so losasa töltimajma el. Me kade gindij hogy e tanarkinya misto sityarelas amen ke but kasavo butya keradas amenca so tanulsagosa sas taj pe soste misto gindij palpale. Losav kodolesko kaj ande saj diklem anda kado laso tantárgyo taj bares sunuj me kodo kaj chisityaren amenge majd but e etika aba.

Najisarav o lehetősego kaj saj iszkirisardemje cera pe kado laso tantárgyo.
Baro kamimosa muri tanárkinyake.

Iskirisardasla: *Lakatos Zsófia*

Az etika¹

Számomra az etika az egy olyan tantárgy volt, amit nagyon szerettem tanulni, és tanulnám még, ha lehetőségem nyílna rá. Szerettem részt venni ezeken az órákon, mert érdekesebb és tanulságosabbak voltak nagyon. Segített abban, hogy megismerjem jobban az osztálytársaimat és egyben önmagam is. Emlékszem, hogy voltak olyan feladatok, amiket többen kellett hogy megoldjunk, amikben jól éreztem magam, mert érdekes szerepeket tölthettem be. Emlékszem, hogy volt olyan, amikor azt kellett hogy eljátsszam, hogy kábítószerezem, és hogy bolond vagyok és nem megy a tanulás. Az osztálytársaim sokat nevettek rajtam, mert jól eljátszottam, annak ellenére, hogy hála Istennek egyik sem jellemző rám, csak senki nem vállalta ezt a szerepet, és én azt a döntés hoztam, hogy majd én eljátszom. Úgy gondolom, hogy az etika megtanítja az embert arra, hogy tisztábban lássa a világot és a társadalmat, és ha van valakinek valamilyen mondanivalója valamiről, ki tudjon állni a mondanivalója mellett, mert emlékszem, hogy a tanárnő, ha feltett valamilyen kérdést, akkor ki kellett hogy álljunk a válaszuk mellett, és ezzel össze tudtuk mérni egymás érveit, ugyanakkor tudtunk többen egy történetről közösen beszélni, és ez az ismerkedésre is jellemző volt. Én úgy gondolom, hogy a tanárnő jól tanított minket, mert sok olyan feladatot végeztetett el velünk, amelyek tanulságosak voltak, és amelyekre jól gondolok vissza. Örülök annak, hogy betekintést kaptam ebből a jó tantárgyból, és nagyon sajnálom, hogy már nem tanítják nekünk többé.

Köszönöm a lehetőséget, hogy írhattam egy kicsit erről a nagyszerű tantárgyról. Nagy szeretettel a tanárnőmnek.

Írta: *Lakatos Zsófia*

*Mire és hogyan használod az etikaórát?*²

Nem használom semmire. Szeretném megtanítani az órákat. Úgy, hogy hinni tudjak benne. Felkínálok egy-egy témakört, aztán hagyom, hogy a témakörökön belül a diákok hozzák be a megbeszélésre ajánlott kérdéseket, történeteket. Beszélgetünk, játszunk, olykor még olvasunk és írunk is. Szeretnék teret

rendszeresen érzem azt az etikaóráimon, hogy elfelejtem, hogy a munkahelyemen dolgozom épp

adni nekik, alkalmat arra, hogy beszélgessenek, ha akarnak, bevonódjanak, ha akarnak. Örülök, amikor azt látom, hogy önként és jó érzéssel élnek a tanórák adta lehetőségekkel. Rendszeresen érzem azt az etikaóráimon, hogy elfelejtem, hogy a munkahelyemen dolgozom épp. (Olyannyira, hogy akár hónapokig elfelejtek osztályozni.)

¹ A lovári nyelven írt levelet tanára kérésére a diák saját maga fordította le magyarra.

² Az etikaóráról készült levelekről Imre Katalint a szerkesztőség részéről Takács Géza kérdezte.

Hogyan keletkezett ez a levél?

Zsófi segítséget kért tőlem az érettségire jelentkezés határideje előtt. Angol helyett lováriból szeretett volna érettségi vizsgát tenni. Iskolát keresett, amelyik befogadná vendégtanulónak. Iskolát nem tudtam ajánlani neki, de annak nagyon megörültem, hogy beszél a romani nyelvet. Anyanyelve a romani. Az elmúlt öt évben nagyon sokszor keresgéltem autentikus, írott romani szövegeket, de nagyon nehezen találtam, nagyon keveset. Zsófi beleszületett a nyelvbe, beszél, de sosem írta. Én tanultam a nyelvet, de sose beszéltem. Nem akartam elszalasztani a lehetőséget; megkértem Zsófit, hogy írjon valamit az etikaórákról mindkét nyelven.

Miért épp tőled kért segítséget?

Szerintem véletlenül fordult hozzám. Nem firtatta, hogy engem ez miért érdekél. Vizonzásul adtam neki ajándékba egy példányt a *Pató Selammal* közös könyvecskénkből.³ Örült neki, de nem fűzött hozzá semmit. Én pedig nem magyarázkodtam. Igazából nem is hiányzott a magyarázkodás egyikünknek sem. Sőt, akkor sem, amikor más diákokkal váltottam egy-egy lovári mondatot. Elismerően néztek rám, mosolyogtak, és mentek a dolgok tovább. Semmilyen fennakadást nem okoztam.

Nem lehet, hogy a hozzád fordulás mögött mégis volt egy olyasfajta szemérmes tudás, amit nem mond ki, nem lehet kimondani, mert akkor az már más, talán meg sem fogalmazva, hogy az Imre Kati akár cigány is lehetne, noha persze nem az, hiszen tanár?

Én semmi ilyesmit nem érzékelek. Közben az teljesen nyilvánvaló számomra, hogy akinek van szeme, az látja.

Hogy fogadtad a levelet?

Nyelvileg igazi kuriózumnak tartom Zsófi írását. Míg tanultam a lovárit, rengeteg problémával találtam szembe magam. Kitől tanuljam? Miből tanuljam? Mi egyáltalán a romani nyelv? Később, amikor ráakadtam egy-két írott szövegre: melyik írott lovári szöveg az igazi lovári nyelven írt lovári szöveg? Mi tekinthető nyelvjárásnak? Mi az elfogadott, írott irodalmi romani nyelv? Kik azok a felkentek, akik tudják ezekre a kérdésekre a válaszokat? Hol találom meg őket és a válaszaikat? Még később, amikor már eligazod-

tam az írott szövegben, elkezdtem keresgélni olyan emberek után, akiknek anyanyelvük a lovári és rendszeresen beszél, használják is.

Megismerkedtem néhány ilyen emberrel. De úgy

éreztem, ők már birtokában vannak egy olyan nyelvezetnek, nyelvhasználatnak, amely mögött nem csak az anyanyelvét beszélő ember ösztönös nyelvhasználata figyelhető meg. Úgy éreztem, ők egy mesterségesen létrehozott kör által elfogadott konszenzus szabályainak megfelelően használják a nyelvet. Ennek a konszenzusnak megfelelően írják is. Nagyon szépnek ismertem meg ezt a szabályos nyelvet.

De homályos maradt számomra, hogy a hétköznapi lovári cigány ember beszélve milyen viszonyban áll az irodalmi (?) lovári nyelvet beszélő/író lovári anyanyelvű ember, illetve magyar anyanyelvű ember nyelvezetével? Zsófi most ezt meg-

Zsófi beleszületett a nyelvbe, beszél, de sosem írta. Én tanultam a nyelvet, de sose beszéltem

³ Imre Katalin és Pató Selam (2015): *Romani szövegértési és szövegalkotási gyakorlatok – tematikus szöszedetettel*. Pedellus, Debrecen. Második, átdolgozott kiadását 2017. tavaszán tankönyvvé nyilvánították.

mutatta. Bevallása szerint most először írta le a kiskora óta naponta, szóban használt nyelvet. Furcsa volt számára, amikor utaltam arra, hogy létezik írott lovári ábécé, léteznek helyesírási szabályok. Szerencsére fél mondat után abbahagytam az okoskodást. Meglepő volt olvasni, hogy a magyar szavakat hogyan illeszti be a romani szavak közé, és toldalékolja a romani nyelv szabályai szerint. Újra felmerült bennem, hogy akkor mi is a romani nyelv? Ha a kulturális környezet változásait nem követi az addig beszélt anyanyelv szókinccse, akkor hogyan születnek új szavak, amelyek leírják az új környezetet? Az így létrejött új szó akkor lovári szó? És még számtalan nyelvi kérdés... De én nem vagyok nyelvész, teljesen tanulatlanul közelítem meg a dolgot. Viszont az egyik legérdekesebb dolognak látom, amivel valaha szellemileg találkoztam. Ez az egyik hozadéka számomra Zsófi levelének. A másik az etikatanítással kapcsolatos. Sosem fogalmaztam meg a diákjaim számára, hogy miért tartom fontosnak az etikaórákat. Szégyenszemre talán még magamnak sem mondtam ki. És most mit olvasok a diáklány levelében? Önismeret, társismeret, társadalomismeret, saját véleményünk megalkotása és felvállalása. Hogy ez hogyan ment át, tényleg nem tudom.

bevallása szerint most először írta le a kiskora óta naponta, szóban használt nyelvet

Mit kell tudnunk a szerzőjéről?

Zsófi végzős diáklány egy szakgimnázium közgazdász osztályában. Második éve ismerem és tanítom. Osztályában – tudomásom szerint – ő az egyetlen cigány származású diák. Feltűnő volt számomra, amikor megismertem őket, hogy az osztály teljes mértékben elfogadja, melengető szeretettel veszi körbe őt. Zsófi nem tagadja származását, sőt, előre közli boldog-boldogtalannal. (Megvallom, nem teljesen értem, miért.) Igaz, nem is tagadhatná származását: látványosan szép cigánylány.

Milyen a kapcsolatokat? Változott-e a levél hatására?

Zsófival jó tanár-diák kapcsolatban voltunk kezdettől fogva, nem másként, mint több más diákkal is. Valójában kettőnk közül ő a nyitottabb szívű, ő közvetlenebb. Korábban egyáltalán nem tudtam, hogy így érezte magát az etikaórákon és azt tanulta ott, amit a levelében leírt. Azóta két dolog változott: ő még nyitottabb lett irányomban, én pedig újra sokat gondolkodom azon, hogy milyen sok rejtelmet tartogathatna számomra a romani nyelv tanulása, ha újra nekikezdenék. És még egy dolog változott: több diákom lovári mondatát meghallom az iskola folyosóin járkálva.

*Ébredés a fákkal – Urbán Írisz,
7. o., VI. helyezett,*

*Jászboldogházi Mátyás Király Ált. Isk. és AMI,
felkészítő tanár: Hambergerné Válik Sarolta*